

انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی

راهنمای اجتماع محور

ویژه‌ی فعالان محله‌یی

نویسنده: خان:

دکتر ابوالفضل وطن پرست

زهره اصفهانی

دکتر محسن روشن پژوه

سرشناسه

: وطن پرست، ابوالفضل، ۱۳۴۷-

عنوان و نام پدیدآور

: راهنمای اجتماع محور:ویژه فعالان محله یی
نویسندگان ابوالفضل وطن پرست، زهرا اصفهانی،

دکتر محسن روشن پژوه

مشخصات نشر

: تهران: سازمان بهزیستی کشور، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری

: ۷۱ ص: مصور، جدول.

شابک

: ۴-۴۴-۶۵۶۹-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی

: فیفا

موضوع

: خدمات اجتماعی جامعه محور

شناسه افزوده

: اصفهانی، زهرا، ۱۳۴۳-

شناسه افزوده

: روشن پژوه، محسن، ۱۳۴۹.

شناسه افزوده

: سازمان بهزیستی کشور

رده ی کنگره

: HV ۴۱/و۶ ر ۲ ۱۳۹۵

رده بندی دیوید

: ۳۶۱

شمار کتابخانه

: ۴۲۱۸۲۸۰

آشنائات سازمان اسناد و کتابخانه ملی

راهنمای اجتماع محور

نویسندگان:

دکتر ابوالفضل وطن پرست، زهرا اصفهانی

ناشر:

دکتر محسن روشن پژوه

اجرا:

سازمان بهزیستی کشور

طراح جلد:

اداره کل روابط عمومی و امور بین الملل

ویراستار:

حنانه فرخسروی

صفحه آرا:

علیرضا سلطانی

تصویرگر:

علی اسمی خانی

چاپ اول:

آتوسا مشعشعی

شمارگان:

۱۳۹۵

قیمت:

۲۰۰۰ نسخه

اهدایی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و انتشارات، وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه

فهرست

۸	مقدمه
۱۰	پیشگفتار
۱۱	چه کسانی می‌توانند از این راهنما استفاده کنند
۱۲	منظور از اقدام محله محور چیست؟
۱۴	اقدام محله ای چیست؟
۱۵	کمیته‌های اجتماع محور
۲۳	مداخله اجتماع محور، یک تصویر کلی
۲۵	گام‌های اصلی فرایند مداخله اجتماع محور چگونه است؟
۳۰	چگونه می‌توانیم یک برنامه‌ی اجتماع محور را ارزیابی کنیم؟
۳۰	اصول امکان سنجی
۳۳	نخستین گام
۳۳	قواعد ورود به یک جامعه محلی
	گام دوم: چه کسانی می‌توانند
۳۵	به برنامه‌ی اجتماع محور کمک کنند؟
۳۵	اصول جلب مشارکت در فرایند اجتماع محور
	گام سوم: در ساختن یک تیم اجتماع محور
۳۸	به کدام نکات کلیدی دقت کنیم؟
	تیم سازی و کار تیمی
	گام چهارم: چه گونه نیازها و داشته‌های
۴۰	جامعه محلی را مشخص کنیم؟
	اصول کلیدی در نیازسنجی و داشته‌سنجی اجتماع محور
۴۳	تحلیل مشکل
	گام پنجم: طرحی برای رفع نیازهای جامعه محلی
۴۶	تدوین کنیم!
	چارچوبی برای طرح نویسی
۴۹	چگونه طرح‌های خود را اجرا کنیم؟
۴۹	پایش طرح‌های اجرایی

- ۵۰ منابع اصلی تجهیز مالی طرح‌های اجتماع محور
گام ششم: ارزشیابی طرح‌های اجتماع محور
- ۵۲ چه گونه انجام می‌شود؟
نگاه دوباره به اجتماع! چه تغییراتی
- ۵۵ اتفاق افتاده است!
سنجش شاخص‌های توسعه‌ی محلی
- ۵۷ گام هفتم: چه زمانی باید اجتماع را ترک کنیم؟
اصول خروج از اجتماع
- ۵۹ اصول استمرار همکاری با اجتماع مقتدر
۶۱ اصول مستند سازی در فرایند اجتماع محور
۶۳ ساختار گزارش نوشتاری
- پیوست
فرم خلاصه تدوین طرح اجتماع محور
منابع برای مطالعه بیشتر

رفاه اجتماعی در تعریف، به هر گونه اقدام، از سیاست‌گذاری تا ارائه خدمات با هدف کاهش بار مشکلات اجتماعی گفته می‌شود. طی دهه‌های اخیر با تغییر مفهوم رفاه از مفاهیم کاملاً عینی مانند بهداشت، آموزش، اشتغال و... به مفاهیم ذهنی مانند احساس رضایت‌مندی مردم، رویکردهای سیاستی و آرایه‌ی خدمات نیز تغییر کرده‌اند. احساس رضایت هم‌با مشارکت مردم در تمامی وجوه اصلی مشارکت، یعنی سهیم شدن در قدرت و اختیارات، نظارت بر سرنوشت خویش و دست‌یابی به فرصت‌های پیشرفت برای همه‌ی افراد به ویژه افراد طبقات آسیب‌پذیر جامعه حاصل می‌شود. این رضایت زمینه‌ی اعتماد متقابل بین مردم و دولت را فراهم می‌کند و نتیجه‌ی آن ایجاد و ارتقای سرمایه‌ی اجتماعی در جامعه است و سرمایه‌ی اجتماعی نیز متقابلاً اعتماد ساز خواهد بود.

در توسعه‌ی اجتماعی نیز بر این رابطه بین مشارکت و رفاه در جامعه تاکید می‌شود، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که بین هنجارهای مشارکتی و اعتماد اجتماعی با احساس رفاه اجتماعی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

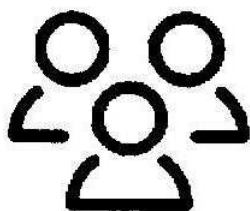
سازمان بهزیستی کشور با عنایت به سیاست‌ها، بالادستی و سیاست‌های وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی جهت معیشت، ختن رفاه اجتماعی و پیش‌برد راهبردهای توسعه‌ی ((توسعه‌ی گروه‌های اجتماع محور در آرایه‌ی خدمات سازمان)) و ((گسترش مشارکت مردم در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها)) بر استفاده از رویکرد اجتماع محور در بهزیستی از آسیب‌های اجتماعی بالاخص اعتیاد تاکید دارد.

در رویکرد اجتماع محور، مردم آزادانه و آگاهانه تصمیم‌می‌گیرند موضوعات موثر بر ارتقای کیفیت زندگی خودشان را انتخاب و برای بهبودی شرایط زندگی خود تلاش کنند. سازمان‌ها و نهادهای مردم اجتماع اعتماد دارند و باور به حق مردم در تصمیم‌گیری، انتخاب و در دست گرفتن سر رشته‌ی امور زندگی خودشان، یک اصل است. این بینش در آرایه‌ی خدمات بسیار کاربرد دارد اما در مسایل پیچیده و چند وجهی اجتماعی مثل اعتیاد جایگاهی ویژه‌تر پیدا می‌کند. لذا اعتقاد ما

ر سازمان بر این است که رویکرد اجتماع محور و مشارکتی در کاهش روز و شیوع اعتیاد، ایجاد حس اعتماد اجتماعی و افزایش سرمایه اجتماعی نقشی به سزایفا خواهد کرد.

بر پایان از پیش کسوتانی که این رویکرد نوین و مترقی را وارد سازمان همیستی کردند، همکارانم در استان های کشور و گروه های مردمی که باز حمایتشان زمینه ی رشد برنامه ی پیشگیری اجتماع محور از اعتیاد را فراهم آورده اند، قدردانی می کنم و از جناب آقای دکتر مجید ضازاده رئیس محترم مرکز توسعه پیشگیری، جناب آقای دکتر محسن و شین پژوه معاون محترم پیشگیری و درمان اعتیاد سازمان و سرکار خانم زهرا اصفهانی کارشناس محترم برنامه پیشگیری اجتماع محور از اعتیاد مراعات شاهی و روستایی تشکر می کنم که با مدیریت، حمایت های علمی و اجرایی زمینه را برای تدوین این کتاب راهنما فراهم کرده اند. همچنین از مدیر تالیف، گروه نویسندگان و مشاوران سپاسگزارم که تلاش خوبی کوشیدند با استفاده از تجارب ده ساله ی اجرای این برنامه در کشور به روز پیش گیری از اعتیاد با رویکرد اجتماع محور محتوایی بومی نشاء را به فعالان و تسهیلگران این حوزه ارائه کنند.

دکتر انوسیروان محسنی بندپی
معاون وزیر و رئیس سازمان همیستی کشور

پیشگفتار

ساده سازی فرایند اجتماع محور کار سختی است. کار کردن در اجتماعات محلی با تاکید بر محوریت مردم در تصمیم گیری ها و تلاش برای افزایش مشارکت آن ها در در اقدام های اجتماعی در بیش تر مواقع متفاوت از آن چیزی است که تاکنون مردم از سازمان های دولتی و غیر دولتی مشاهده کرده اند و یا انتظار دارند. در بیش تر موارد حجم زیاد مشکلات و انتظار حل سریع آن ها توسط یک نظام حمایتی دولتی، کارشناسان و تسهیلگران را دچار سرخوردگی می کند. در بسیاری موارد اعتماد مردم جامعه ی محلی به این افراد و سازمان ها از دست رفته است. گاهی اقدام های شبیه اجتماع محور را انداختن توپ در زمین خالی مردم تصور می کنند. بعید نیست که داهی محلی سازمان های دولتی نیز از مفهوم مشارکت مردم همین نوعی را می بینند. در یک جمع بندی باید گفت فرایند مداخله ی اجتماع محور نازی، ساده نیست و به دانش کافی، تجربه ی مناسب و صبوری روان نیاز دارد. خطر عمده یی که در این مسیر تسهیلگران را تهدید می کند فرورفتن در دام تقلیل گرایی است. سختی های کار و عدم تسلط اصول کار اجتماع محور موجب شده است که بسیاری از کارشناسان محلی چند برنامه ی آموزشی در محله، برگزاری چند نمایشگاه و تدوین چند طرح و چند گزارش را به جای اقدام های اجتماع محور جا ببرند. روی کار یک برنامه ی اجتماع محور به چند فعالیت از این دست، این برنامه ها در زورن تهی می کند و مسیر بی اعتمادی را در بین همه ی ذی نفعان برنامه ها مردم جامعه ی محلی گرفته تا سازمان های حمایت کننده را ناظر هموار می کند. از مهم ترین کاستی های این برنامه نبودیت دستورالعمل یا راهنمای ساده برای فعالان محله یی است. بررسی تجربی چند ساله ی فعالیت های اجتماع محور نشان می دهد دستورالعمل های فعلی پاسخ گوی حجم کار مورد درخواست و نیز تغییرات ایجاد شده در فضای کار نمی باشند. پیش تر به سفارش معاونت پیشگیری و درمان اعتیاد سازمان بهزیستی، یک راهنمای جامع برای این منظور تدوین شده است که اصول کار و مراحل اجرا به طور مفصل در آن شرح داده شده است. اما به نظر می رسد یک دست نامه مختصر که به سرعت بتواند مراحل اصلی کار را به تسهیلگران نشان دهد مورد

نیاز می باشد. متن حاضر مسیر کلی یک مداخله‌ی اجتماع محور را نشان می دهد. تسهیلگران با استفاده از این دست نامه می توانند خطوط کلی کار اجتماع محور را پیدا کنند و موقعیت اقدام های خود را با آن مقایسه کنند. بدیهی است برای کار دقیق در هر مرحله اولاً باید از راهنمای جامع استفاده شود و ثانیاً از سایر منابع تخصصی برای هر مرحله از کار سود برد.

چه کسانی می توانند کار اجتماع محور انجام دهند؟

به طور بالقوه همه‌ی افرادی که در فرایند اجرای برنامه های اجتماع محور دخیل هستند مانند مدیران و کارشناسان سازمان های حامی، کارکنان و تسهیلگران خارج و داخل محله، همه‌ی ذی نفعان و ساکنان یک محله، می توانند در کار اجتماع محور مشارکت کنند. اما در عمل، در بین گروه های فوق تنها کسانی می توانند کار را به شکل اجتماع محور انجام دهند که قدرت تفویض اختیار به دیگران را داشته باشند. به عنوان مثال، مدیران نگرش اعتماد داشته، علایمی از آن را در رفتارهای شخصی خود نشان دهند. به دیگران به شکل واقعی احترام بگذارند. آماده کار داوطلبانه باشند و منافع شخصی خویش را دنبال نکنند.

بر اساس مشاهدات انجام شده از برنامه های اجتماع محور، در بسیاری موارد همان افرادی که در ابتدای برنامه مشارکت می کردند پس از آن که شناخته می شوند و قدرت رهبری دیگران را به دست می گیرند دیگر افراد سابق نیستند و برای گرفتن نقش های متبذل، تبدیل به افرادی دارند. در جمع تنها خودشان صحبت می کنند تمام کار های انجام شده را ناشی از حضور خودشان می دانند و امکان صحبت کردن و مشارکت دیگران را سلب می کنند.

مخاطب اصلی این دست نامه تسهیلگرانی هستند که در قالب برنامه های محله محور فعالیت می کنند. مدیران موسسه های همکار برنامه های اجتماع محور و کارشناسان رابط در سازمان های دولتی ذی ربط (مثلاً سازمان بهزیستی) ممکن است از این متن برای برنامه ریزی های مداخله و نیز تعیین نحوه‌ی کار در محله ها استفاده کنند اما گروه هدف اصلی کسانی هستند که مستقیماً در اجتماعات محلی مشغول کار هستند.